

DARÁZS ENDRE

Vérmező

Lelet napló: _____ Laz.: _____

_____ csoport: _____ szám: _____

Alig látni, minden téli ködben,
Csak két komor és szürkés-fehér
Lófej úszik a köd tengerében,
Bizonytalan árnyék a szekér.
A kocsin, mint szótalan kísértet,
Elmosódott, köpenyes alak,
Mintha lassú gyász kocsi húznának
A sírhoz a szomorú lovak.

Nincs idő most — e fojtó sűrűben
Elmosódnak mind a századok,
Bandukolok vissza az időben,
Minden lépés évtized — gyalog
Kisérem őt, keserű emlékét,
Mintha őt hurcolná a szekér —
Ő áll most fönt — a nap nagy tányérja
A ködön, át csupa, csupa vér.

El-elbúvik. — Arca sűrű vérben,
Sebesülten bukdosik elő —
Pár lépés, vigasztalan tér tárul,
Itt kezdődik el a Vérmező.
Körül köd s csend. Siváran csikordul
Talpam alatt a durva kavics.
A szekér most állott meg mögöttem,
Ő van rajta, ő, Martinovics.

Leszáll most, és rögtön körül fogják
Seregestől a köd árnyai,
Messziről, talán a Krisztinából,
Izgatott harangszót hallani.
Most mennek a reggeli misére
Reszketősajkú vén nénikék,
De a harangszó bronzkeretében,
Mint rézmetszet, ott a régi kép:

Diadallal zúgnak a harangok,
Keresztjét emeli, im, a pap,
Száll a pallós, föl, föl a kék égnek,
Aztán zuhan, s vékony nyakra csap —
Jó marokban, s a porba fej gördül,
Szörnyű sebből szökel föl a vér,
A vádló kimeredt szemmel nézi,
Rosszul van, az arca hófehér,

És a tiszt; ki áll a század élén,
Kömerev, de lesüti szemét,
Csak a pap, csak az hordozza körbe
Tekintetét büszkén szerteszét.
Eddig elbútt ódon templomába,
Ő az úr most, lám, megérte ezt,
Többet ér a császár ágyújánál,
A győztes: a fekete kereszt.

Az ágyú jó fegyver a mezőkön,
De a kereszt még jobb idebent,
Hol béke van — minden így mutatta —
Mindenütt rend, béke, siri csend.
Ott fönt, Bécsben, ki gondolta volna,
Hogy ótermek ívei alatt
Nemcsak isznak s jámboran pipáznak —
Szervezik a forradalmakat:

Szikár papok és koldús poéták
Görnyednek tiltott könyvek fölött,
És azokból akarják kicsalni
A pusztító démoni erőt,
Hogy áradjon a csöndes országban
Gonosz dühe, tűzként, szerteszét
És borítsa elnemalvó lángba
A póroknak együgyű eszt:

Hogy hiába írt Werbőczy könyvet,
Mert nem győzött egykor Zápolya —
Csak alszik, álmodik mostan is még —
Dózsa Györgynek kaszás pórhada —
Jöjjön vissza az úkunokákban,
Mit a nemesek kardja megölt:
Tiétek ez a szép gazdag ország,
Tiétek ez a drága föld.

Nincsen többé robot, úri dézsma,
Nincsen deres és papi tized —
Messzi Párizs »bűnös« példájáért
Most öt ember vérével fizet.
Költő, nyomdász, írnok, egyik orvos,
De akad közöttük egy pap is —
Ő a legfőbb, az ördög küldötte,
A kanonok úr: Martinovics.

A várban egyszer már megalázták,
Elátkozták az oltár előtt,
Leszaggatták a miseruháját,
De itt sem hajt alázkodva főt,
Pedig az »örökös kárhozattól«
Álig van hátra pár perce még,
Ha megtérne a végpillanatban,
Enyhébben ítélne tán az ég.

Térdre! Térdre és mindent tagadj meg!
Hiszen hideg veríték fereszt.
Nem késő még — most enyhítő árnyát
Veti rád a kegyelmes kereszt.
Térj meg, fiam, roskadj le előtte,
Könnyű lesz, hisz a térded remeg —
Tégy jó példát — nézz körül a téren,
Hogy figyel a hallgatag tömeg.

Már csak egy fő van előtted hátra,
Ne légy konok, ne légy oly makacs,
Bár szenvedsz majd a tisztítóútzben,
Befogad egykor a kék magas.
Nézd, hogy figyel kimeresztett szemmel
Körül ez a szóztalan tömeg,
Legyen intés a te jámborságod,
A sorsodban sorsát lássa meg.

Körül rémült és fátyolos szemmel
Egész Buda, óriás tömeg,
Kézművesek, rongyos vincellérek
És rengeteg bámész kisgyerek —
Ők néznek, im, bámész karikára
Tárgult ki most ártatlan szemük,
Rólad fognak évekig beszélni
Majd esténként, erre, mindenütt.

Nem mindegy, hogy milyen példát lát most,
Mire emlékszik majd a jövő,
Beszédjünkben igaz töredelmed
S ne lázadásod jöjjön elő —
Nem késő még, az üdvödre gondolj,
Ne kísérsed égi üdvüket,
Rólad fog még évekig beszélni
A foszlányos, együgyű tömeg.

Tudta ő, hogy róla fog beszélni
Évekig még Pest, Pozsony s Buda —
Hadart a pap, de rája sem nézett,
Elfordult és nem figyelt oda,
Csak azt látta, hogy hullanak sorra
Le a porba mind a drága fők,
Azután már egyedül csak ő állt
A hóhér véres bárdja előtt.

Szemtől-szembe immár a halállal,
A szeme az acélra tapadt,
Tudta jól, hogy abban a világban
Így lehet csak igazán szabad.
Ahányszor a hóhér súlyos bárdja
Egy-egy nyakra vadul lecsapott,
Nem csupán egy embert gyilkoltak meg,
Minden ütés megölt egy jogot.

Sorra hullt le, ím, az egyenlőség,
Az igazság és a tudomány,
Ami minden embernek az érték,
Porba gördült, mind egymásután.
Minden fej egy-egy szomorú jelkép,
Minden holttest egy iszonyú vád,
Utolsónak, íme, a szabadság
Hajtá pallós alá a nyakát.

Döbrentén és könnyes szemmel nézi.
Végpercét a hatalmas tömeg,
A haláltól éppen a szabadság,
Éppen a légfőbb riadna meg?
Legutólszor nyújtják a keresztet,
Még meg lehetne csókolnia. —
Mivel menne erről a mezőről
A nép, végül, alkonnyal, haza?

Éveken át miről beszélnének,
Körülülvén, este, a tüzet?
Akár a tűz, ódon kemencékben,
Kialudna majd a gyűlölet,
És mikorra ifjává serdülne,
Ki most látja, a sok kisgyerek,
Alázkodva hajtna a papoknak
S az uraknak, bambulva, fejet..

De így a kép tisztának marad meg,
Éles lesz és ragyogó, erős;
Emelt fővel indult a halálba
Egykoron az öt igazi hős —
Élni fognak távoli mesékben. —
Büszke fővel és szápóra, friss
Léptekkel ment az iszamlós tönkhöz ...
Így halt ő meg, így, Martinovics.

Akkor este nagyon sokan jöttek
Beszélgetni Pestről, ezrek, át,
Akkor este sok helyén beverték
A főpapok csúcsos ablakát,
Akkor este mind üresek voltak
Itt, Budán, a komor templomok,
Akkor éjjel, ki, a temetőbe
Egy szekér öt holttestet lopott.

Közös sírba dobálták le őket,
Valami ismeretlen helyen —
Gyorsan földet hajigáltak rájuk,
Legyen a sír réjtett, jeltelen.
Akkor este sorjában lehervadt
A papok arcáról a derű,
Nem volt íze a bő lakomának,
És minden korty epekeserű.

Azt a sirt még sokáig keresték
Pár szál virággal az asszonyok,
De az eső és az idők árja
Minden jelet szerteszét mosott.
A papok még hónapokig szidták
A szószékről az öt ördögöt —
Az öt holtat ezrek siratták meg
Lefüggönyözött ablakok mögött.

Hívott, hívott harangok zúgása:
Ilyenkor jó a töredelem —
A mély zúgás mindent elborított,
Az hömpölygött égen, hegyeken.
Bécs várában azt szerették volna,
Ha az ország egy nagy körmenet.
De erre a konok sürgetésre
Hamar visszhangzott a felelet:

Ezer, mázsás, ércszavú harangnál
Hangosabb volt a láncok szava —
Elnyomta a harangok zúgását
A lánccsörgés minden éjtszaka —
Azt csörgette Kazinczy, Bacsányi
És még annyi ezer és ezer —
Az uraknak s az üres egeknek
A rab ország eképpen felel.

Athatol az fülrehúzott párnán
És minden ölvastag kőfalon,
A szívekben egyre ott parázslík
Vérveresen a forradalom —
Csöpp szikrákként villog, mely kifreccsent,
A szíveken, az a drága vér —
Nem rabokat, de vádlókat hurcolt
Erre egykor egy rozszant szekér.

Izgatott és szapora harangszó
Siklik át az omlós köd fölött,
A mezőre nagy szekeret úsztat
A reggelben a ritkuló köd.
A szekéren bizonytalan árnyék,
Hórihorgas, köpenyes alak,
S a szekéren vasak csörömpölnek,
És a függöny itt-ott fölszakad.

Már mélyen, az ősz mezőbe látni,
A sarkán a megrakott kocsi,
Erős karok csöveket dobálnak,
Erősebbek a fémek csengése,
S elnyelik a harang gyors kongását —
Felröppen a pára, s hirtelen
Lezúdul a Nap tenger sugára —
Ragyog minden, ez már a jelen.

Oszlopok és deres vasgerendák,
Hegyén-hátán, hatalmas tömeg,
Ma még kusza összevisszaságban,
De holnapra hasznos épület:
Iskola lesz, hol róluk tanulnak —
Talpam alatt ropog a kavics,
S fűrösztem az orcámat a fényben,
Itt halt értünk meg Martincvics.